

Mimarlıkta Meslek Etiği ve Mimarların İnsanlığa Karşı Sorumlulukları*

Hossein Sadri**

Öz: Mekan üretim sürecinde mimarlar, kurumsal bilginin temsilcileridirler. Mimarlar ya kişisel pratikleriyle doğrudan mekan üretiminde yer almalarıyla, ya da dolaylı olarak kurumsal örgütleri aracılığıyla kolektif bir biçimde bu üretim sürecini etkilemeleriyle, mekan üretimi süreci üzerinde bir güç ve kontrole sahiptirler. Mimarlıkta meslek etiğinin rolü de mimarların sorumluluklarını tanımlayarak mekan üretimi süreci üzerindeki güçlerini sınırlandırmak ve yönlendirmek, buna ek olarak bu bilgi ve güç sayesinde mekanla alakalı etik olmayan tutumları önlemek olmalıdır. Ancak meslek örgütleri tarafından hazırlanan meslek etiği belgeleri çoğu zaman mimarların kişisel sorumluluklarına yer vermekte, meslek çıkarlarını koruma eğiliminde olmakta ve mimarların kolektif sorumluluklarını göz ardı etmektedir. Bu yazı, mimarlığın insanlığa karşı sorumlulukları bağlamında genel olarak mesleki etik alanını ve özel olarak mimarlık etiği belgelerini eleştirmeyi hedeflemektedir. Yazıda, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin etik davranış konusunda hazırladığı taslak metin, Britanyalı Mimarlar Kralliyet Enstitüsü'nün (Royal Institute of British Architects [RIBA]) Mesleki Davranış Kodu ve Amerikan Mimarlar Enstitüsü (American Institute of Architects [AIA]) Etik ve Mesleki Davranış Kodu örnek çalışmalar olarak incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Etiği, Mimarlık Mesleği, Mimarlık Etiği, Mesleki Etik Kodları.

Günümüzde mesleki alan, toplumsal düzen içerisinde tanımlanmış ve yerleşmiş bir olgudur. Magali Sarfatti Larson *Profesyonelliğin Yükselişi* (1977) kitabında meslekleri, rekabetçi olmayan bir alanı, piyasa güçlerinden korumak için sınırlandırmaya yönelik sistematik bir çaba olarak tanımlamakta ve mesleklerin kuralları ve yönergelerinin, mesleğin ayrıcalıklı statüsünü korumaya ve yabancıların içine girmesini engellemeye yönelik olduğunu açıklamaktadır. Larson, mesleklerin iç dinamiklerine vurgu yaparak, belirli bir sıfat sahibi olan kişilerin örgütlenerek, belirli işlere el koymaları ve

* Bu makale Gazi Üniversitesi FBE Mimarlık ABD bünyesinde, 2010 yılında doktora tezi olarak kabul edilen, Hossein Sadri'nin "Mimarlık ve İnsan Hakları" başlıklı tezinden geliştirilmiştir.

** Dr., Mimarlık alanında yardımcı doçenttir. Girne Amerikan Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları; mimari etik ve insan hakları, mimarlık felsefesi ve teorisi, mekânsal ve toplumsal çalışmalar. İletişim: Girne Amerikan Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Girne, Kuzey Kıbrıs. Elektronik posta: hosseinsadri@gau.edu.tr Tel: +90 392 650 2000/1366.

diğerlerinin bu işlere müdahil olmalarını engellemeleri amacı taşıdıklarını iddia etmektedir. Ancak mesleklerin ortaya çıkış sebepleri sadece meslek sahiplerinin kişisel veya kitlesel amaçlarıyla ilintili değildir. Meslekler daha büyük bir ölçekten bakıldığında toplumsal yapılarda güç dengelerini kontrol edebilen önemli mekanizmalardır.

Temellerini bilgi ve beceriye dayandıran ve toplumsal refahın olmazsa olmazı olarak kendilerini vasıflandıran tüm meslek alanları, aslında erklerin statükocu kontrol mekanizmaları olarak görev yapmaktadırlar. Zira her bir mesleki alan, erkler ve diğer iktidar biçimleriyle yaptığı anlaşmalar çerçevesinde, özel yetki ve iktidar alanları oluşturmayı ve ayrıcalıklı statü elde etmeyi, bu vesileyle toplumdaki dinamizmleri sınırlandırmayı ve yönlendirmeyi hedeflemektedir.

Buradan hareketle, bir disiplinin mesleğe dönüşmesinde, Larson'un da (1977) tespit ettiği şekliyle, dört önemli aşamadan bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki, meslek insanlarının birleşmeleridir. Bunun ardından bir bilgi alanı tanımlayarak bunu da okullar aracılığıyla güvence altına almaları, daha sonra bu alanda uygulama normlarını tanımlamaları ve böylelikle devlet korumasını garantiye almaları ve son olarak da kısıtlayıcı uygulamalarına yönelik kamunun onayını almalarıdır. Larson'un listelediği bu adımlar, mesleki yetki ve iktidarın ortaya çıkış mekanizmasını meslek örgütleri, meslek okulları, meslekle ilgili yasal düzenlemeler ve sosyal anlaşmalar olarak tanımlamaktadır. Bunlar birbiriyle karşılıklı ilinti içerisinde olan, birbirini güçlendiren ve birleşerek meslek alanını riskli olabilen yetkilerle donatan adımlardır.

Düşüncelerin özgürce ve eleştirel bir biçimde ele alındığı üniversitelerden farklı olarak meslek okulları, mesleki bilginin nesilden nesile aktarılmasını hedefleyerek, sorgulamayı kısıtlayan ve sadece meslek alanıyla sınırlı olan bilgi ve beceriye sahip, toplumdan ve insandan soyutlanan mekanik bireyler yetiştirmeye çalışan kurumlardır. Bu bireylerin birleşerek oluşturduğu, birçok alanda ve ülkede tekel ve anti-demokratik örgütlenme biçimleriyle meslek örgütleri, çoğu zaman insanlığın yararlarını göz ardı ederek, lonca çıkarlarını sağlamaya ve daha da tehlikeli olarak devletler veya sermaye sahiplerinin menfaatlerini gütmeye müsait yapılardır. Meslek okullarından tahsil ettikleri onay, meslek örgütleri vasıtasıyla ayrıca devlet ve sermayeyi yanlarına almakla kazandıkları güç, mesleklere toplumu yönlendirme kabiliyeti ve toplumsal düzenin sürekliliği esasında her türlü sosyal anlaşmayı kabul ettirme gücü gibi kapsamlı "yapabilirlikler" vermektedir.

Harun Tepe bu “yapabilir olma” kavramından hareket ederek bilimsel gelişmelerin ve mesleki faaliyetlerin etik ile ilişkisini açıklamaktadır ve meslek etiklerinde, “yapabilir olma”nın “yapma”ya izin verip vermeyeceği ya da yapmaya bir gerekçe sağlayıp sağlayamayacağı sorusunun önemini ortaya koymaktadır. Günümüzdeki “yapma” gücünün artmasına dikkat çekerek Tepe, bu gücün kullanımından doğabilecek etik sorunların ve bu sorunlardan etkilenebilecek insanların sayısının arttığını, bunun da çok kaygı verici olduğunu ifade etmektedir (Tepe, 2000, s. 1). Mesleklerin birçoğunda karşılaşılan etik sorunların artmasıyla ortaya çıkan bu kaygılar, mesleklerin insan ya da insanlığın geleceğine olası etkilerini konu edinen meslek etiklerinin şekillenmesine neden olmaktadır. Çeşitli meslek alanlarıyla ilgili olan meslek etiklerinin arasında farklılıklar kadar benzerlikler ve kesişmeler de mevcuttur. Zira meslekten mesleğe ilişkiler farklılıklar gösterse de, tüm mesleklerde kişiler, kişiler-arası ilişkiler ve kişilerin diğer kişilere ya da insanlara yapıp ettikleri söz konusu olmaktadır. Bu nedenle de Tepe, “kişikişi ilişkisinde ya da kişinin bir insan durumuyla ilişkisinde yaşanan etik sorunların, meslekten mesleğe tümüyle değişmesinin söz konusu olmayacağı, bu sorunların... birçok durumda benzerlik” taşıdığını ifade etmektedir (Tepe, s. 2).

Kuçuradi’ye göre bu, “etik sorunlardaki ortaklık, bu mesleklerin özelliklerinden ve yaşanan durumların teklüğünden kaynaklanan farklılıklardan daha köklü ve belirleyici”dir (akt., Tepe, 2000, s. 3). Kuçuradi meslek etiklerinin en önemli benzerliklerini ortak normlar arayışında olmaları olarak ifade etmektedir ve son yıllarda ortaya çıkan çeşitli “meslek etikleri patlamasına yol açan en önemli etkenin, bu ortak normlar getirme arayışı ile felsefede meta-etik egemenliğinin bir araya gelmesi olduğu”nu söylemektedir (Kuçuradi, 2000, s. 22–23). Bu ortak normların arayışı çerçevesinde, başta UNESCO olmak üzere, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve meslek kuruluşları tarafından, farklı meslekler için hazırlanan etik belgeler, bu meslek alanlarında etik olmayan tutum ve davranışları önlemeye yönelik normlar ve ilkeleri tespit etmektedirler (Tepe, s. 1–2).

Bu normlar ve ilkeler, bir meslekte çalışmakta olan kişilerin profesyonel olarak gerçekleştirdikleri eylemlerde uymaları gereken kurallar hakkında oldukları kadar, bu mesleklerin genel olarak insanlığa karşı sorumluluklarını da beyan etmelidir. Ancak ne yazık ki Larson’un da iddia ettiği gibi, günümüzün çoğu mesleki etik belgesi, aslında meslek sahibi kişilerin sadece bir kısmının kişisel sorumluluklarını içermekte, meslek örgütleri hiyerarşi-

sinde merdivenin en üstünde yer alanlar tarafından, alt basamaktakilerin daha “asil” davranış biçimleri sergilemelerini sağlamayı amaçlamaktadırlar (Larson, 1977).

Mesleğin ortaya çıkışında rol alan tüm mekanizmaları kapsamaları, bunların çalışmalarındaki etik sorunları dikkate almaları gerekirken, günümüzdeki mesleki etik belgeleri ve kodları sadece meslek sahiplerinin kişisel sorumluluklarına odaklanarak, güç ve yetki birikimiyle meslekte daha büyük ölçekte ortaya çıkan riskleri göz ardı etmektedirler. Zira aslında Spector’un da altını çizdiği gibi, bu belgeler, mesleğin yüksek davranış biçimlerine bağlı olduğunu kanıtlayarak, mesleğin pazar payını garanti altına almaya çalışmakta, dikkatlice bakıldığında yalnızca görüntüden ibaret olmaktadır (Spector, 2005).

Peter Marcuse, *Mesleki Etik ve Ötesi* başlıklı makalesinde, bunu profesyonelleşmenin tarihsel rolüne, yani meslek alanının üyeleri ile o mesleğin içinde çalıştığı toplum arasındaki sosyal anlaşmaya bağlamaktadır. Bu anlaşma çerçevesinde, sosyal statüden, rekabet konusundaki çeşitli kısıtlamalara kadar, özel haklar ve imtiyazlar karşılığında meslek, kendi kendini denetleme konusunda belli önlemler almayı kabul etmektedir ve bu önlemler, mesleki etiğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Marcuse’ye göre bu anlaşma, toplumun mevcut yapısı içinde yapılmış bir anlaşmadır ve bu yapının daha etkin bir biçimde işlemesine yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle mesleki etik, sistemi sınırlandırmaktan ziyade sistemi sürdürmek için var olmaktadır. Bu nedenle de mesleki etik kodlar ve kendi kendini denetleme mekanizması, anlaşmayı bozmamak için, bu yapılara meydan okumaya izin vermemekte ya da bunu talep etmemektedir. Ancak Marcuse, mantıken, mesleki etiğin profesyonellerin eylemlerinin içinde gerçekleştiği sosyal, ekonomik ve politik sistemin gerçek etkilerini tahlil etmek üzere, profesyonellerin şu anki müşteri odaklı ve lonca bağlantılı rollerinin ötesine geçebilirliğine inanmaktadır. Marcuse’ye göre mesleki etik, erk konusuyla ilgilenebilir ve eşitlik ve demokrasi gibi değerleri ilerletmek için eylemde bulunabilir. Hatta mesleki etik, sistem değişikliği ve yeni güç ilişkileri doğrultusundaki hareketleri destekleyebilir, desteklemelidir (Marcuse, 1976, s. 272-273).

Bunu yapabilmek için öncelikle meslek etiği alanının daha geniş bir ölçekten tanımlanması, meslek ve meslekle ilgili toplumsal anlaşmanın sorgulanabilmesi gerekmektedir. Yani etik alanı, meslek sahiplerinin profesyonel çalışmalarındaki kişisel sorumluluklarına ek olarak mesleğin ve meslekle

ilgili alanların insanlığa karşı genel sorumluluklarını, bunlarla ilgili meslek sahiplerinin kolektif sorumluluklarını da kapsmalıdır ve mesleki alan çerçevesinde erkin, toplumsal düzenin ve hatta mesleki örgütün yetkilerini sorgulamalı, etik sorumluluklarına yer vermelidir.

Mimarlık Etiği

Mimarlık unvanını kullanmaya hak kazananların, profesyonel olarak yürüttükleri mimarlık mesleği pratikleri, Weisman'ın da tanımıyla, inşa edebilme gücüne sahip olanların yapmış oldukları işlerin kayıdır (Weisman, 1992, s. 2). Mimarlık mesleğinde, bu inşa edebilme gücünün -ya da daha geniş olarak iktidar ve sermaye ile iş birliği içinde elde edilen yapabilme gücünün- birikmesi ve bu yapabilme gücünün toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel faktörlerle etkileşim içinde olması kaygılara neden olmaktadır. Tam da bu nedenle, bu gücü sınırlandırabilecek ve yönlendirebilecek etik çerçeveler gerekmektedir (Sadri, 2010).

Weisman, mimarlığın değerleri formlarda somutlaştırmış olmasına vurgu yaparak, bu etik ihtiyaca değinmektedir. Weisman'a göre toplumsal, politik ve ekonomik güçlerle şekillenmekte olan mimarlık, üretim ve kullanım süreçlerinde etiğin konusu olabilen moral seçeneklerle karşı karşıya gelmektedir (Weisman, 1992, s. 2). Bu moral seçenekleri değerlendirmek ve yapabilme gücünü sınırlandırmak için, diğer mesleklerde olduğu gibi, mimarlıkta meslek etiği alanı tanımlanmaktadır.

Mimarlığın moral misyonunun 1970'lerde Jane Jacobs ve Robert Venturi'nin modernizm hareketine karşı yaptıkları eleştirilerle sorgulandığını ifade eden Spector (2001), mimarlıkta son dönemlerdeki toplumsal sorumluluk anlayışının çöküşüne dikkat çekmektedir. Spector, mimarlığın ahlaken bozulma ve demoralize olma sürecindeki diğer etkenleri ise, toplum bilimcilerin mesleki ahlakın meşruluğunu sorgulamaları ve dekonstrüksiyon düşüncesinin tasarım ve ahlaki değerler arasındaki ilişkiyi inkar edişi olarak açıklamaktadır (Spector, s. VIII, IX).

Demoralize olmuş mimarlık, kolaylıkla iktidarların insanlar üzerindeki hakimiyetine ve politik propagandalarına, sermaye sahiplerinin ise daha fazla rant elde etmelerine ve insanlar üzerinde sömürü sistemi kurabilmelerine alet olmakta, bu nedenle de kendi karşıtını üretmektedir. Mimarlığın mesleki alanı dışında geliştirilen yeni hareketler demoralize olmuş mimarlığa karşı direnişleri güçlendirmektedir. Bunlardan en önemlisi mekanlarla

maddileşen ayrımcılıklara karşı feministlerin, engelli hareketlerinin, azınlık grupların ve tüm dışlananların mücadelelerinin geniş bir toplumsal duyarlılık yaratmasıdır. İlâveten mimarlık alanında bugüne kadar görülmemiş bir biçimde, duyarlı ve sorumlu mimarlar hareketlerinin oluşmasıyla, mimarlık mesleği sınırlarının dışına çıkılarak, mimarlık alanında dünyanın tüm sorunlarıyla ilgilenen gruplar ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak, insanlık için mimarlık (architecture for humanity), barış için mimarlar (architects for peace) ve mekânsal aracılık (spatial agency) hareketlerinden bahsetmek mümkündür.

Bu faaliyetlere ek olarak, mimarlık mesleğinin ötesine geçmeyi sağlayan bir diğer önemli mesele, mimarlık alanı eğitiminde ortaya konulan dönüşümlerdir. Eğitimlerin meslek okulları, teknik üniversiteler ve akademilerden üniversitelere aktarılması, genel olarak mimarlık alanının ve özel olarak mesleki alanın eleştirilmesine ve yeniden kurgulanmasına yol açmaktadır. Mimarlık artık sadece bir disiplin olarak değil, disiplinlerarası ve disiplinler ötesi bir alan olarak ele alınmakta, mimarlık alanı ve diğer sosyal ve beşeri bilimler arasındaki bağlar sürekli geliştirilmektedir.

Mimarlık alanında mesleğin sınırlarının dışına çıkarak, mimarlığın insanlığa karşı sorumlulukları temelinde geliştirilen yeni hareketler bir taraftan güçlenmekteyken, diğer taraftan mimarlık mesleği modern döneme göre daha apolitikleşmiş ve demoralize olmuştur. Bu da ciddi bir çelişkinin ortaya çıkışına sebebiyet vermektedir. Mimarlık etiği açısından bakıldığında, bu çelişki etik başlığı altında hazırlanan çoğu etik belgelerin, etiğe aykırı ve değerlere zarar verici içeriklerine yansımaktadır.

Mimarlık mesleğini ve meslek sınırlarını sorgulamayı reddeden ve mimarların kolektif sorumluluklarını göz ardı eden mimarlık etiği anlayışlarının ortaya koydukları etik belgeler incelendiğinde, bu belgelerin asıl amacının mesleğin imajını iyileştirme ve piyasa payını koruma olduğu anlaşılmaktadır (Sadri, 2010). Spector mimarlık mesleğinin imajının iyileştirilmesini, kamu onayı çerçevesinde değerlendirmekte ve meslekteki etik belgelerin gerçek değerleri yansıtmamalarının sebebini iddialı işleri yapabilme, otonomiye elde edebilme ve kamu onayını alabilme kaygısı olarak görmektedir. Zira Spector'a göre, bir "kamu hizmeti cilası" olarak mesleki etik belgeler mesleğin statüsünü ayakta tutmaya yaramakta, ancak bu "cila" mesleğin gardiyanlarının özerkliğini tehdit etmeyecek kadar ince ve geçirgen olmaktadır. Bu nedenle de etik belgeler, mesleğin değerlerini yansıtmak yerine, mesleğin elit tanımını güçlendirmeye yöneliktir. Yani, mesleki davranış ve

etik kodlar, idealler ya da değerleri korumayı hedeflemekten daha ziyade, mimarlık mesleğindeki elitlerin uygulamalarını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için, mesleğin estetik anlamda en iddialı işlerini üretmeye yönelik mesleğin elit uygulamacılarına otonomi sağlanması için, meslek etiği belgeleri sıradan mimarları sınırlandırma ve zorlamayı hedeflemektedir. Zira Spector'a göre, mesleğin kamu alanındaki onayını sağlayan sıradan mimarlar ve onların uygulamalarıdır. Aynen tıp mesleğinin geniş çaplı onayının yeni teknolojik ürünlerden değil, milyonlarca doktor ve hasta arasındaki ilişkilerden gelmesi gibi. Elitler, sıradan mimarları statüleri nedeniyle aşağılamaya çalışsalar da, kamu onayını garanti altında tutmak için onları, yaptıkları işi yapmaya devam etmeleri konusunda ikna etmektedirler. Bu nedenle de bu etik belgeler mesleğin bazı üyeleri tarafından diğer üyeleri tahakküm altına alacak "ideolojik silahlar" olarak kullanılmaktadırlar. Böylelikle etik belgeler zorlayıcı nitelik taşımaktadırlar (Spector, 2005, s. 101-109).

Bu her üç amaç, yani mesleğin imajını iyileştirmek, piyasasını korumak ve kamu onayı alabilmek için sıradan mimarları tahakküm altında tutmak, mesleği kendi içine daha da kapalı hale getirmektedir. Daha da önemlisi mesleğin yapabilirlik gücünün korunması için bu kendi içine kapalı ve ayrıcalıklı statü sahibi olmak bir gereklilik olarak sunulmaktadır. Bu nedenle de mesleğin insanlık yararı kaygısı taşınmasını, bu kaygıyla diğer alanlarla birleşmesini, kendi sınırları dışına çıkmasını ve toplumsal sorunları sorgulamasını ve onlar için çözüm arayışı içine girmesini imkansız hale getirmektedir. Kamu hizmetinden soyutlanan bu meslek anlayışı ise, kültürel sermayeyi kaybetme riskiyle karşı karşıya geldiği için, şaşırtıcı, değişik, sıra dışı ve elit uygulamaları gözler önüne sürerek, ileri kültürel ve sanatsal pratik olarak algılanma çabası içine girmektedir.

Spector bunu açıklamak için günümüz mimarisinde yoksulları sosyal konut üretimine dahil etmenin yolunu arayan Michael Pyaton gibi çoğu mimarın bilinmemesini ve buna karşın çok az iş yapan ancak iddialı bir estetik uygulayan diğer mimarların tüm ödülleri kapmalarını örnek göstermektedir. Spector'a göre bunun nedeni kültürel sermayeyi elde etmek ve kültürel sermaye için verilen mücadele vasıtasıyla, mesleği vasatlığa düşmekten kurtarmaktır. Zira her şey en iyiyi tanımlamak içindir, ama "en iyi" mimarlığı diğer alanlarla birleştiren değil, onu en ayrıcalıklı kılan ve diğerlerinden ayıran uygulamalardır. Dolayısıyla mimarlık mesleği ve alanının otonomisini destekleyen uygulamalar ödüllendirilmekte, mesleğin devamını sağlayan "sıra-

dan” (rank-and-file) mimarlar cezalandırılmaktadırlar. Tam da bu nedenle mimarlık, kültürel üretim dünyasına gömülü olmakta ve insanlık için değil, elitler için üretim yapmayı amaçlamaktadır (Spector, 2005, s. 105-106).

Apolitikleşmiş ve demoralize olmuş mimarlık mesleğinin sınırlarının çizilmesi, piyasaının korunması, imajının iyileştirilmesi ve bu vesileyle kültürel sermaye elde etmesinde önemli rol oynayan mesleki etiğin durumu, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin hazırladığı taslak metin, RIBA'nın Mesleki Davranış Kodu ve AIA'nın Etik Kodu belgeleri gibi mimarlık mesleği etiği belgeleri üzerinden incelenmektedir.

Mimarlıkta Meslek Etiği Belgeleri Örnekleri

Mimarlar Odası'nın Taslak Metni

2008 Yılında TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi bünyesinde oluşturulan etik kurul *Mimarlık Alanında Deontolojik Kodlar* başlıklı bir taslak metin hazırlamıştır. Bu metin Uluslararası Mimarlar Birliği'nin (Union Internationale Des Architectes [UIA]) ve Avrupa Mimarlar Konseyi'nin (The Architects' Council of Europe [ACE]) mesleki etik belgelerinden ve TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Mesleğini Uygulama, Mimarlar Arası Dayanışma, Mimarlık Şeref ve Haysiyetini Koruma Yönetmeliği'nden yararlanarak oluşturulmuştur (TMMOB, 2008).

Bu belge mimarların dört farklı yükümlülüğüne yer vermektedir. İlk olarak Genel Yükümlülükler başlığı altında mimarların dokuz konuda sorumlu oldukları ifade edilmektedir. İlk sorumlulukları mimarlık bilgileriyle “gerekli standartları karşıladıkları konusunda kamuoyuna güvence vermeleri”, ikincisi bilgiye dayanan ve tarafsız mesleki değerlendirmelerde bulunmaları, üçüncüsü topluma, işverenlerine, meslektaşlarına ve “ürettiklerini kullananlara” hizmet vermeleri, dördüncüsü ve beşincisi bilgilerini geliştirmeleri, mimarlık alanındaki standartların yükseltilmesi için çalışmaları, altıncısı yapı endüstrilerinin yeterliliğine katkıda bulunmaları ve yedincisi kendi ofis işleyişlerinde yeterli eleman bulundurmalarıdır. Bu yedi maddede mimarlık mesleğinin kamu onayını alma hedefiyle imajını iyileştirme çabası açıkça ortadadır. Sorumluluklarını ifade etmek için kaleme alınan sekizinci maddede ise sürçülisan nedeniyle bir sorumluluktan daha ziyade mimarlara tanınması gereken bir haktan bahsedilmektedir. Bu maddede “mimarın, ... mimarlık hizmetleri veya iş sözleşmesini feshetme hakkı bulunmalıdır”

ifadesine yer verilmektedir. Mimarların genel yükümlülüklerini sıralayan maddelerin sonuncusunda ise mimarların, başka mimarların bir hizmet için verdikleri fiyatı dikkate alarak, yaptıkları ücret önerilerini değiştirmemeleri gerektiği yazılmaktadır (TMMOB, 2008). Etik bir sorumluluktan daha ziyade mimarlık mesleği piyasasını korumaya yönelik olan bu madde, bu etik belgenin mimarlık mesleği yararlarını kamu yararları üstünde tuttuğuna delil olmaktadır.

Bu belgenin ikinci bölümünde mimarların topluma karşı yükümlülükleri on beş maddede sıralanmaktadır. İlk maddede öncelikle mimarlık mesleğinin imajını koruma amacı taşıyan mimarların yasalara uymaları gerekliliğine yer verilmekte, daha sonra kişisel mesleki faaliyetleri sınırları dahilinde çalışmalarının toplumsal ve çevresel etkilerini dikkate almaları gerektiği beyan edilmektedir. İkinci maddede mimarlar “mimarlığı üretti[kleri] toplumun değerler sistemine” saygılı olmaya davet edilmektedir (TMMOB, 2008). Burada kültürel sermaye elde etme çabası açıkça anlaşılmaktadır. Zira insanlığın evrensel değerleri yerine, mimari pratiklerin gerçekleştiği toplumların değerleri odağa alınmakta, bunlar bazen birbirine zıt düşmekte, çoğu toplumsal değerini etiğe aykırılığı bile söz konusu olmaktadır. Özetle bu maddede sadece mimarların çalışma yaptıkları toplumları memnun etmeleri istenmektedir.

Bu bölümün dördüncü maddesinde mimarın mesleki hizmetlerini “yanıltıcı biçimde” sunmaması, beşinci maddesinde “dürüstlüğü konusunda kuşku uyandıracak davranışlarda” bulunmaması ve altıncı maddesinde “mesleği, işvereni veya kullanıcıyı küçük düşürücü” ifadelerde bulunmaması gibi ahlaki tavsiyeler yer almaktadır. Onuncu maddede mimarın toplumsal faaliyetlere katılması gibi etik konusu olmayan tavsiye yer almaktadır. On birinci maddede mimarın kültürel farklılıkları ve kullanıcı yararlarını dikkate alması ve on ikinci maddede “eserinin içinde yer alacağı kentin kimliğini, bütünlüğünü, görünümünü” zedelememesi gibi tavsiyelerden sonra, on beşinci maddede mimarın “öncü ve geliştirici kimliğinin ön planda” tutulması şeklinde mimara atfedilen üstün ve pozitif kimliğin ve mesleğin imajının korunması hedeflenmektedir (TMMOB, 2008).

Mimarların topluma karşı yükümlülüklerine yer veren bölümün üçüncü maddesi yüksek tasarım kalitesi ve sürdürülebilirliğe, yedinci maddesi mimarların davranış kurallarına uymalarına, sekizinci maddesi hizmetlerin mimarlar tarafından ön yargısız ve tarafsız değerlendirmeler yapılarak gerçekleştirilmesine, dokuzuncu maddesi “mesleki standartları[n] göz önün-

de” tutulmasına ve on üçüncü maddesi mimarların “toplumsal yarar” kavramının bilincinde olmalarına ve rant odaklı faaliyetlerin içinde yer almaktan kaçınmalarına değinmektedir (TMMOB, 2008). Bu maddeler mimarların kişisel pratiklerindeki sorumluluklarına doğrudan yer verirken, onların benzer konulardaki kolektif sorumluluklarından bahsetmemektedir. Bu bölümün on dördüncü maddesi ise mimarların kişisel ve mesleki pratik sınırlarını aşmakta ve onların kolektif sorumluluk bilincini ve duyarlılığını taşımaktadır. Mimarların “kentten gerçek ihtiyaçlarının tespiti konusunda yol gösterici” olmaları gerektiğine vurgu yapan bu madde, aynı zamanda mimarların yol gösterici olmaları gerektiğine değinerek, mesleğin üstünlüğüne yer vermektedir (TMMOB).

Taslak metnin üçüncü bölümü mimarların işverene karşı yükümlülüklerine değinmektedir. Bu bölümün altında yazılmış olan on üç maddenin çoğu, mimarların, özellikle de “sıradan” mimarların, mesleğin kamu onayını zedeleyecek işlerden uzak durmaları, meslek için kültürel sermaye elde etmeye ve imajını iyileştirmeye çalışmaları gerektiği kaydedilmektedir. Mimarın “şikayetlere zamanında ve nazik bir şekilde” cevap vermesi gerektiğini ifade eden onuncu madde örneğinde olduğu gibi bazen bu gaye açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu bölümün dokuzuncu ve on birinci maddeleri ise mimarların sorumluluklarına değil haklarına yer vermektedir. Dokuzuncu maddede mimarların “mesleki sorumluluk sigortasına sahip” olmaları gerekliliği, on birinci maddede ise “anlaşmazlıkların çözümünde kullanılacak yöntemler hakkında” bilgilendirilmesi gerekliliği beyan edilmektedir (TMMOB, 2008).

Belgenin dördüncü bölümü mimarların mesleğe ve meslektaşlarına karşı sorumlulukları konusundadır. Bu bölüm on beş maddeden oluşmaktadır ve birinci maddede açıkça ifade edildiği gibi, bu maddelerin çoğu mimarlık mesleğinin saygınlığının korunmasıyla ve lonca yararlarıyla alakalı olmaktadır. Bu bazen abartılarak etik dışı tavsiyelerle yapılmaktadır. Örneğin on dördüncü maddede, “mimar başka bir mimarın yaptığı bir iş konusunda görüş vermek üzere görevlendirildiği zaman... diğer mimarı durumdan haberdar etmelidir” ifadesine yer verilmektedir. Bu göstermelik davranış biçiminin imaj iyileştirme çabası olması, maddelerde yer alan cümlelerin fiillerinden de anlaşılabilir. Örneğin “sergilemek” fiili seçilerek altıncı maddede, mimar, mesleğin “saygınlık ve dürüstlüğü sergilemek konusunda çaba göstermeli” ibaresi yazılmaktadır (TMMOB, 2008).

RIBA'nın Mesleki Davranış Kodu

Kırk dört bin üyesi ve yüz seksen yıla yakın geçmişiyle dünyanın en önemli mimarlık örgütlerinden biri olan, Britanyalı Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (RIBA) 2005 yılında üyelerinin davranışlarında uymaları gereken ilkeleri Mesleki Davranış Kodu (Code of Professional Conduct) başlığıyla yayımlamıştır. Bu kod mesleki davranış konusunda dürüstlük, yeterlilik ve ilişkiler başlıklı üç ilkedен, bu ilkeleri destekleyen profesyonel değerlerden ve bu ilkelerin uygulanmalarını açıklayan kılavuzdan oluşmaktadır (RIBA, 2005).

Bu kodun dürüstlük başlığı altında ortaya koyduğu ilkeler, kamu onayını alabilmek için mimarların, mimarlık mesleği pratiklerinde uymaları gereken kuralları içermektedir. Bu ilke çerçevesinde mimarlardan, mesleki çalışmalarında tarafsızlık, yükümlülük ve sadakat beklenmekte, üyelerin kendi veya diğerlerinin kişisel çıkarlarından uygunsuz bir şekilde etkilenmemeleri, rüşvet almamaları, çıkar çatışmalarını önlemeleri ve mesleki bilgilerine zıt, yanıltıcı, asılsız ve yasal olmayan işlerde yer almamaları istenilmektedir (RIBA, 2005).

Yeterlik konusunda kodun ortaya koyduğu ilkeler, bir meslek etiği kodunun müşterilerin çıkarlarını ve dolayısıyla mesleğin piyasasını korumayı nasıl amaçladığını net bir biçimde göstermektedir. Bu ilke çerçevesinde RIBA, üyelerinden çalışmalarında yüksek seviyede beceri, bilgi sahibi olma ve özen göstermelerini beklediğini ifade etmektedir. Bunlara ek olarak, üyelerin müşterilere tüm olasılıklar hakkında bilgi vermeleri, fiyatlar ve projenin diğer konularıyla ilgili onlarla yazılı anlaşma sağlamaları, projenin aşamaları hakkında onlara bilgi vermeleri ve müşterilerin zaman, fiyat ve kalite konusunda beklentileri karşısında memnuniyetlerini sağlamakta en iyi şekilde çaba harcamaları talep edilmektedir (RIBA, 2005).

Mesleki Davranış Kodu'nun diğer iki ilkesinden farklı olarak ilişkiler ilkesinde, toplum ve çalışanlar konusunda mimarların uymaları gereken kurallar beyan edilmektedir. Ancak bu kurallarda insanlığa karşı sorumluluklara vurgu yapılmak yerine, mimarların sadece kendi pratiklerinde toplumla ilişkilerinin zedelenmemesine yönelik uyarılmaları, bu belgenin mimarlık mesleğinin imajını iyileştirme amacını taşıdığını belli etmektedir. Örneğin ilişkiler ilkesi çerçevesinde, mimarların diğer kişilerin düşüncelerine ve inançlarına saygı göstermeleri, çalışmalarının çevresel etkilerinin, yerel halk ve kullanıcılar üzerinde oluşturabileceği diğer etkilerinin farkında olmaları, iş verme ve istihdam konusunda iyi davranmaları, meslektaşlarıyla rekabetleri sırasında sadakatli ve adil olmaları, şikayet ve anlaşmazlıklar

olduğunda acil ve uygun bir şekilde ilgilenecek etkili yöntemleri devreye sokabilmeleri gerekliliği beyan edilmektedir (RIBA, 2005).

Bu kurallar, küresel değerlerin meslek tarafından korunmaya alınması gerektiğini ifade etse de, mimarlara bir sorumluluk yüklemedikleri için sosyal sermaye ve kamu onayı elde etme çabası olmanın ötesine geçmemektedirler. Mesela mesleki uygulamaların çevreye ve çevredeki halka verebileceği zararların önlenmesi konusunda bu kurallarda mimarların sorumlu gösterilmemesi, ciddi bir eksikliktir. Daha da önemlisi belgenin tümünde sadece mimarın kendi yaptığı pratiklerde kişisel olarak yapması gereken kurallara değinerek bu koddaki ilkeler, hem mimarların kolektif sorumluluklarını ve mesleğin insanlığa karşı sorumluluklarını, hem de mesleğin sistem içindeki yerini, sermaye ve iktidarla birleşerek insan değerine verdiği zararlarını göz ardı etmektedir. Buna örnek olarak, bu kod içeriğinde kırılğan grupların yaşam standartlarının vahametini, özellikle yoksunluk durumunda yaşayanların barınma problemlerini mimarlık mesleğinin sorumlulukları çerçevesinde değerlendirmek, bu problemlerin meydana gelmesinde mimarlık mesleğinin rolüne değinmek ve daha fazla hak ihlalinin önüne geçmek yerine, “mimarlar müşterilerinin çeşitliliklerine saygı göstermeli ve onlara karşı ayrımcılık yapmamalıdır” ifadesi yer almaktadır. Bu nedenlerle de, Mesleki Davranış Kodu’nun insanın değerine ve ortak normlara uygun etik bir belge olmaktan ziyade, mimarlık mesleğinin kamu onayını alabilmesi, piyasasını garantiye alması ve imajını iyileştirmesi konularında mimarların kişisel sorumluluklarının altını çizmeye çalışan bir belge olduğunu söylemek mümkündür.

AIA’nın Etik ve Mesleki Davranış Kodu

Seksen bin üyeye ve yüz elli beş yıla yakın geçmişe sahip olan ve dünyanın en büyük ve en etkin mimarlık örgütlerinden sayılan Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AIA) üyelerinin mesleki pratiklerde uymalarını istediği kuralları, 2007 yılında, Etik ve Mesleki Davranış Kodu (Code of Ethics & Professional Conduct) başlığında güncellemiştir. Bu belge mesleki icraatta ve davranışlarda üyelerin peşinde olmaları gereken özel amaçlar olarak etik standartları, uyulması zorunlu olan ve ihlali Enstitü’nün disiplin konusu olabilecek davranış kurallarını içermektedir (AIA, 2007).

Birinci ilke, “Genel Sorumluluklar” başlığında hazırlanmıştır, ancak mimarların mesleklerine karşı ve mesleklerinin imajının ve piyasasının korunmasına karşı kişisel sorumluluklarını kapsamaktadır. Bu ilkede AIA’ya üye

mimarlar, mimarlık sanatı ve bilimi ile ilgili bilgilerini korumak ve geliştirmek, mimari kabiliyetin esasına saygı göstermek, ilerlemesinde katkıda bulunmak, mesleki faaliyetlerinin toplumsal ve çevresel etkilerini dikkatle değerlendirmek, katı mesleki yargıyı uygulamak konularında sorumlu davranmaya çağırılmaktadırlar (AIA, 2007).

“Kamuya Karşı Sorumluluklar” olarak düzenlenen ikinci ilke, başlığından da anlaşıldığı gibi mesleğin kamu onayını alabilmesi için mimarların kişisel pratiklerindeki sorumluluklarına değinmektedir. Bu ilke kapsamında, üyelerin mesleki meselelerini düzenleyen yasanın ruhu ve metnini benimsemeleri ve kendi kişisel ve mesleki faaliyetlerinde kamu yararını koruma ve güçlendirmeleri gerekliliği vurgulanmaktadır (AIA, 2007).

Üçüncü ilke mesleğin imajını korumaya ve iyileştirmeye yönelik bazı kuralları ortaya koymaktadır. Bu ilke çerçevesinde mimarlar, kullanıcılara karşı sorumlu gösterilmektedirler. Mimarların profesyonel bir yöntem ve ehil bir biçimde kullanıcıları korumaları ve mesleki hizmetleri uygulamada önyargısız ve tarafsız kanılarla hareket etmeleri gerekliliği bu ilkede ifade edilmektedir. Bu ilkede etik standartlar, yeterlilik, çıkar çatışmalarından kaçınmak, samimiyet, dürüstlük ve gizlilik olarak tanımlanmaktadır (AIA, 2007).

Dördüncü ve beşinci ilkeler mesleğin piyasasını korumak konusunda mimarların sorumluluklarının altını çizmektedirler. Mesleğe karşı sorumluluklar başlığında düzenlenen dördüncü ilke kapsamında üyeler, mimarlık mesleğinin onuru ve bütünlüğünü desteklemekten sorumlu tutulmaktadır. Bu ilkenin etik standartları ise, sadakat ve adalet, onur ve şeref olarak tanımlanmaktadır. Meslektaşlara karşı sorumlulukları içeren beşinci ilke ise, mimarların, meslektaşlarının katkılarını ve mesleki tutkularını tanımak ve haklarına saygı duymak konularında sorumluluklarına yer vermektedir. Bu ilkenin etik standartları da, mesleki çevre, profesyonel gelişim ve mesleki tanınma olarak açıklanmaktadır (AIA, 2007).

Altıncı ve son ilke ise, çevreye karşı sorumluluklar olarak mimarları, sürdürülebilir tasarımı güçlendirmekten ve mesleki faaliyetlerinde bu konuda prensipler geliştirmekten sorumlu tutmaktadır. Bu ilkenin etik standartları, sürdürülebilir tasarım, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (AIA, 2007).

Bu belgede, mimarların kişisel sorumluluklarının dikkate alındığı, ancak mesleğin insanlığa karşı sorumluluğunun ve mimarların kolektif sorumluluklarının ihmal edildiği gözlemlenebilmektedir. Örneğin dünya çapında

yapı endüstrisinin ve çeşitli mekan üretimi süreçleriyle ilgili ekonomik ve politik kararların neden olduğu çevresel felaketlerin ortaya çıkmasında ve önlenemesindeki mimarlık mesleğinin rolü ve sorumluluğuna değinilmezken, mimarların kişisel olarak tasarladıkları projelerde çevresel etkilere duyarlı olmaları konusunun bu belgede altı çizilmektedir.

Sonuç

Larson (1977), Spector (2005) ve Marcuse'nin (1976) etik belgelere yaptıkları eleştiriler çerçevesinde, bu belgelerin meslek sınırlarını belirlemek amacıyla kaleme alındıklarını ve piyasayı korumak, kültürel sermaye elde edebilmek, mesleğin imajını iyileştirmek ve meslek için kamu onayı oluşturmak hedefi peşinde oldukları anlaşılmaktadır. Bunların aksine meslek çıkarlarının değil insanlığın yararını odağa alması beklenen tüm etik belgeler gibi mimarlık etiği belgeleri evrensel değerler odağında geliştirilmelidir. İnsanlığın tarih boyunca, farklı kültürler vasıtasıyla geliştirdiği evrensel insani kazanımlar ve evrensel değerler üzerinde inşa edilen mimarlık etiği, mimarlığa kültürel ve toplumsal bir olgu olarak toplumun tüm faaliyetleri ile bütüncül bir şekilde yaklaşacaktır ve mimarlığı mimarların tekelinde bulunan bir mesleki faaliyete özetlemeyip kısıtlamayacaktır.

Bu yazıda incelenen mimarlık etiği belgelerinde de görüldüğü şekliyle, günümüzün mimarlık etiği anlayışı mimarların kişisel olarak yürüttükleri pratiklerde sorumluluk sahibi oldukları konulara odaklanmakta, toplumsal yapının, erkin, mesleğin ve meslek örgütlerinin etik olmayan tutum ve davranışlarını yani daha büyük resmi göz ardı etmektedir. Böylelikle mimarlık alanı mimarlara ve mimarların kişisel pratiklerine indirgenmektedir. Yani mimarların kişisel pratikleri dışında kalan ve insanların mekanlarla ilişkileri üzerinde geliştirilen tüm çalışmaları mimarlık etiği dışında tutmaktadır. Bu durumda "kentsel dönüşüm yasası" olarak bilinen yasa gibi doğrudan mimarlığı ilgilendiren yasalar, İstanbul Boğaz'da yapılacak "üçüncü köprü" projesi gibi toplumsal ve mekansal ciddi etkileri olabilen ve çeşitli kurumlar tarafından geliştirilen projeler ve inşaat endüstrisi, teknikleri ve materyalleri gibi mimarlık alanıyla doğrudan bağlantılı olan ancak mimarların tanınmış rollerinde yer almayan konular hakkındaki etik yükümlülükler mimarlık etiği alanı dışında kalmaktadır.

Halbuki meslek sahipleri, özel bilgi ve becerileri göz önünde bulundurularak, insanlar tarafından belli konularda yetkilendirilmektedirler. Bilgi

alanlarıyla ilgili ve yetkileri doğrultusunda tüm toplumsal mekanizmaların sebep olabilecekleri olası tehlikeleri önleme, durdurma ve telafi etme konularında, bunlara karşı duyarlılık geliştirmekte insanlığa karşı kolektif olarak sorumluluk taşımaktadırlar. Ancak buna ilaveten mimarlık alanıyla ilgili etik konuları, sadece mesleki alanla sınırlandırmak ve bu mesleki etikten sadece meslek insanları olarak mimarları sorumlu tutmak, kişiler olarak mimarlardan daha etkin role sahip olan meslek örgütleri, iktidar ve sermaye sahiplerinin yükümlülüklerine yer vermemek ayrıca etik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mimarlık alanında etkileyici role sahip olan tüm aktörlerin etik sorumluluklarına mimarlık etiği belgelerinde yer verilmesi gerekliliği aşıkardır. Farklı aktörlerin etik sorumluluklarına ek olarak mimarlar, mekan kullanımı ve üretiminde, hem doğrudan “yapabilir” olmaları, hem de dolaylı olarak “etkileyebilir” olmaları nedeniyle yükümlülük sahibidirler (Sadri, 2010). Dolayısıyla mimarlar kişisel pratiklerindeki etik sorumluluklarına ilaveten, mimarlık alanındaki yetkinlikleri de göz önünde bulundurularak, “etkileyebilir” olmaları nedeniyle tüm aktörlerin etik sorumlulukları konusunda duyarlı olmalı, kendi kişisel pratikleri dışındaki çalışmalara karşı da sorumlu davranmalıdırlar ve kolektif güçleriyle mimarlık alanındaki etik olmayan tutum ve davranışları önlemeli ve durdurmalıdırlar. Bu, mimarların kolektif sorumluluğudur.

Bu nedenle de mimarlık etiğinin insanlığa karşı sorumluluklar odağında gelişmesi için üç önemli şartın yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, mesleğin sınırlarını belirlemeye çalışan anlayışın ötesine geçerek mimarlık alanını tüm toplumsal faaliyetler çerçevesinde görmek ve bu alanda etkin olan tüm aktörlerin yükümlülüklerine değinmektir. İkincisi, mimarların kişisel sorumluluklarını içeren etik belgeler anlayışından uzaklaşarak kolektif sorumlulukları da ele almaktır. Üçüncüsü ise geçmişte özellikle de modern dönemdeki toplum mühendisliği anlayışı çerçevesinde olduğu gibi, mimarların bu kolektif sorumluluklarının tanımlanmasından doğabilecek zararların önüne geçebilmek için, meslek etiğinin ilkelerini belirlemede insanın değerini ve evrensel ortak normları odağa almaktır.

Professional Ethics in Architecture and Responsibilities of Architects towards Humanity*

Hossein Sadri**

Abstract: In the process of the production of space, architects are representatives of institutional knowledge. They have power and control over production of space either directly by taking part in this process via their personal practices or indirectly by affecting it through their professional organizations. The role of professional ethics in architecture should be limiting and leading this power through describing architect's responsibilities and also should be preventing unethical attitudes in all kinds of spatial practices by using this power and knowledge. However the professional codes prepared by architects' organizations generally frame personal responsibilities of architects, tend to protect the professional interests and ignore collective responsibilities of architects. This article is an attempt to criticize professional ethics in general and codes of architectural ethics particularly within the framework of responsibilities of architecture towards humanity. For this purpose, the draft document on ethical conduct prepared by Ankara Chamber of Architects, Code of Professional Conduct of Royal Institute of British Architects – RIBA and Code of Ethics and Professional Conduct of American Institute of Architects – AIA will be investigated as case studies.

Key Words: Professional Ethics, Architectural Profession, Architectural Ethics, Codes of Professional Ethics.

Professionalism has been an identified and established fact in social structures. Magali Sarfatti Larson, in her book *The Rise of Professionalism* (1977) describes professions as a systematic attempt to delimitate a non-competitive area and protect it from market forces. She also adds that the rules and regulations of a profession protect the privileged status of the profession and prevent outsiders from penetration. Larson, with an emphasis on the internal dynamics of professions, states that people who have particular titles get organized in order to prevent others from getting involved in these professions. However, the reasons for the emergence of professions

* This article has been developed from the Ph.D. thesis of Hossein Sadri entitled "Architecture & Human Rights" submitted to Gazi University Graduate School of Natural and Applied Science in 2010.

** Hossein Sadri, Ph.D., is currently an assistant professor at the Department of Architecture in Girne American University. His research interests include architectural ethics and human rights, architectural theory and philosophy, socio-spatial studies. Correspondence: Assist. Prof. Dr. Hossein Sadri, Girne American University, Faculty of Architecture, Design & Fine Arts, Girne/North Cyprus via Mersin 10 Turkey. Email: hosseinsadri@gau.edu.tr phone: +90 392 650 2000/1366.

cannot only be explained by personal or collective purposes of professionals. Looking at a larger scale, professions are also important mechanisms in social structures that can control the balance of power.

Hence, the transformation of a discipline into a profession, in Larson's words (1977) has four major stages. The first of these is the union of professionals, which is followed by defining a knowledge field and securing it through schools. The next stage is identifying the norms of practice in this field, and thus guaranteeing the protection of the state, and finally getting the approval of the public for their restrictive practices.

Different from universities where thoughts are freely and critically discussed, vocational schools aim at passing on professional knowledge from generation to generation. These schools restrict questioning and focus on training mechanical individuals who are isolated from society and humanity, and are equipped with knowledge and skills limited to the professional field only. Professional organizations of such individuals, in many areas and countries, have monopolistic and anti-democratic forms of organization, and often ignore the public interest. They tend to be structured to ensure the interests of the guild, and even more dangerously to be pursuing the interests of capital owners or the state. The approval they get from vocational schools, the power they gain through professional organizations and having the state and the capital on their side give them the ability to guide the society and have extensive 'capabilities' to impose all kinds of social agreement within the context of maintenance of the social order.

Harun Tepe makes a reference to this 'capability' and explains the relationship between scientific advances and professional activities and ethics. He discusses whether 'being capable' should allow or constitute an excuse for "doing" in professional ethics. Noting an increase in "doing", Tepe expresses a concern for the increase in ethical issues and the number of people affected by these issues, arising from the use of this power (Tepe, 2000, p. 1). Concerns that emerge from an increase in the ethical issues in many professions help shaping professional ethics that focus on the potential effects of professions on the future of humanity. Professional ethics of various professions have some similarities as well as differences, and in all occupations there is a concern for personal and interpersonal relationships. For this reason, Tepe says "ethical issues arising in personal or interpersonal situations will not differ too much in different professions, yet in many cases, these issues will be similar" (Tepe, p. 2).

According to Kuçuradi, “commonness in ethical problems is more fundamental and decisive than the differences resulting from the features of professions and uniqueness of ethical issues” (cited in Tepe, 2000, p. 3). Kuçuradi describes the most significant similarity of professional ethics as their pursuit of common norms. The boom in professional ethics in recent years could be explained with the quest to find common norms along with the dominance of meta-ethics in philosophy (Kuçuradi, 2000, p. 22-23). Within the framework of common norms, ethical documents prepared for different professions in particular by UNESCO and several international and professional organizations identify various norms and principles for the prevention of unethical attitudes and behaviors in these professionals (Tepe, p. 1-2).

These norms and principles should declare not only the rules to be respected by professionals while performing their professional actions but also the responsibilities of these professions towards humanity. Unfortunately, as claimed by Larson, many of today’s professional ethics documents comprise only the personal responsibilities of a segment of professionals. These documents generally describe “noble” forms of behavior that the professionals at the top of the organizations’ hierarchy rank expect from the lower ranks to exhibit (Larson, 1977).

Today’s codes of professional ethics focus on personal responsibilities of professionals rather than cover all the mechanisms involved in the emergence of the profession, and ethical problems in these mechanisms. Thus, they ignore the risks that arise on a larger scale caused by the accumulation of power and authority. As underlined by Spector, the codes of ethics prove that the profession is committed to higher forms of behavior, and strive to sustain the market of the profession. However, they seem to be superficial when explored more deeply (Spector, 2005).

In his article titled *Professional Ethics and Beyond*, Peter Marcuse connects this to the historic role of professionalism, i.e., the social agreement between society and the members of the profession. According to this agreement, in return for some privileges including social status and restrictions in competition, the profession has agreed to a certain measure of self-policing, and these measures are an important part of professional ethics. Marcuse thinks this agreement is the one made within the existing structure of society and helps a more efficient functioning of this structure. In other words, rather than restricting the system, professional ethics exist to

maintain the system. For this reason, codes of professional ethics and self-policing mechanism, do not allow any challenge against these structures, nor make such a demand. However, Marcuse believes that the professional ethics could go beyond their present client-serving and guild-related roles in order to analyze the real effects of social, economic and political systems that the ethical issues are taking place in. Professional ethics can develop an interest in the subject of power, and can take action to promote values such as equality and democracy. Furthermore, professional ethics can and should support the change of the system and the movements in the direction of new power relationships (Marcuse, 1976, pp. 272-273).

Ethics of Architecture

Architectural professional practices that are carried out by those who are entitled to use the title of “Architect”, in Weisman’s definition, are the records of the works that have been done by those who have the power and capability to build (Weisman, 1992, p. 2). In the profession of architecture, the accumulation of the power and capability to build, or the capability that comes through the cooperation with capital and power and the interaction of this power with social, political, economic, and cultural factors has been causing concerns. Precisely for this reason, it is necessary to establish ethical frameworks that will limit and guide this power (Sadri, 2010).

Spector (2001) says that the moral mission of architecture was questioned in the 1970s with Jane Jacobs’ and Robert Venturi’s criticisms against the movement of modernism, and points out the recent collapse of the social responsibility concept in the profession. According to Spector, other factors in the process of moral degradation and demoralization of architecture are social scientists’ questioning the legitimacy of professional ethics and deconstruction’s denial of the relationship between design and moral values (Spector, p. VIII, IX).

When one examines the documents reflecting the ethics in architecture that refuse to question the limits of the profession and ignore the collective responsibilities of the profession, the main purpose of these documents seems to be the improvement of the profession’s image and protection of its market share (Sadri, 2010). For Spector, public approval of the profession of architecture is linked to the improvement of its image. Thus, achieving autonomy for the profession, maintaining its public

approval, and carrying out ambitious works are the main concerns of the professional regulations and make the codes of professional ethics not to represent universal values of humanity. The status of professional ethics which plays an important role in helping the depoliticized and demoralized architectural profession to demarcate its borders, preserve its market share, improve its image and thus gain cultural capital will be analyzed through the ethical documents such as the draft text prepared by the Turkish Chamber of Architects, Ankara Branch, RIBA Professional Code of Conduct, and AIA Code of Ethics.

Examples of Codes of Professional Ethics in Architecture

The Draft Text of the Chamber of Architects

Under the auspices of the Chamber of Architects of Turkey, Ankara Branch, the ethics committee prepared a draft text entitled *Deontological Codes in Architecture* in 2008. This document has been adapted from the codes of conduct prepared by International Union of Architects (Union Internationale Des Architectes [UIA] and The Architects' Council of Europe [ACE], and the regulation related to the Architectural Profession Practice, solidarity among architects, protection of architects' honor and dignity, by Chamber of Architects of Turkey, (TMMOB, 2008).

This document comprises four different obligations of architects. Firstly, General Obligations mentions nine sub-fields of general obligations including, (1) ensuring the public that they meet the required standards, (2) making informed and unbiased professional assessments, (3) serving the community, employers, colleagues, and clients, (4) developing their professional knowledge and skill, in all areas relevant to their practices, (5) raising the standards of excellence in all relevant areas of architecture, (6) contributing to the competence of building industries, and (7) having sufficient qualified and supervisory staff in their practices. These seven articles evidently target public approval and improvement of the image of the profession. However, the eighth article mentions the recognition of an architects' right, rather than a liability, and says "the architect, ... shall have a right to terminate a contract for architectural services". The last article mentions that architects should not modify their fee proposals by taking into account other architects' fees for a service (TMMOB, 2008). This article intends to preserve the market of architectural profession rather than serving as an

ethical responsibility, and constitutes evidence for holding the benefits of the architectural profession above public good.

The second part of this document lists fifteen articles related to the architects' obligations to society. The first article states that architects with the aim of protecting the image of the profession must abide by the laws governing their professional activities, and to take account of the social and environmental impact of their professional activities. The second article says architects "must respect and help to conserve and develop the system of values of the community in which they are creating architecture" (TMMOB, 2008). Here, it is clear that there is an effort to obtain a social capital, because rather than the universal values of humanity; the focus is on social values that the architectural practices are taking place. However sometimes these two sets of values may conflict with each other and sometimes social values may even violate ethics. In summary, this article requires architects to satisfy the communities they work in.

The fourth article of this section includes a recommendation for architects not to promote or represent themselves or their professional services in a false or deceptive manner. The fifth article recommends avoiding acting in a way which is likely to raise doubt about their impartiality or integrity. The sixth article, similarly advises architects not to make any statements which may be misleading or unfair to others or otherwise discreditable to the profession or their client or user. The tenth article that is not directly related to ethics is a recommendation for participating in community activities. The eleventh article talks about considering cultural differences and client benefits, and the twelfth article, preserving the city's identity, integrity, and appearance. The fifteenth article emphasizes the "pioneering and developing identity" of the architect and aims to protect the superior and positive attributes of architects and the image of the profession (TMMOB, 2008).

'Obligations to Public' section also includes topics such as the high design quality and sustainability (article 3); architects' compliance with the code of conduct (article 7); realization of services in an unprejudiced and unbiased manner (article 8); taking professional standards into consideration (article 9) and developing awareness for the concept of "public interest" and avoiding taking part in activities focused solely on profit (article 13) (TMMOB, 2008). These articles are directly linked to the responsibilities of architects as individuals, but fail to raise an issue about their collective responsibilities. The fourteenth article of this section transcends the boundaries of

personal and professional practices of architects and signifies a collective responsibility and sensitivity. By saying, “architects should lead the way in the determination of the needs of the city”, this article emphasizes the guiding role of architects and thus honors the profession (TMMOB).

RIBA Code of Professional Conduct

The Royal Institute of British Architects (RIBA), which is one of the most influential architecture organizations with its forty-four thousand members and nearly hundred and eighty-year history, published its Code of Professional Conduct in 2005. This Code which sets out and explains the standards of professional conduct and practice that the Royal Institute requires of its members, comprises three principles of professional conduct, namely honesty, competence and relations; professional values that support those principles; and guidance notes which explain how the principles can be upheld (RIBA, 2005).

Principles put forth under the heading of honesty in this code include rules expecting architects to abide by in the architecture practices in order to get public approval for. Within the context of this principle, architects are required to act with impartiality, responsibility and truthfulness at all times in their professional and business activities. As stipulated in the code, they should not allow themselves to be improperly influenced either by their own, or others', self-interest; offer or take bribes, and they should avoid conflicts of interest and either remove its cause, or withdraw from that situation. Members should not be a party to any statement which they know to be untrue, misleading, and unfair to others or contrary to their own professional knowledge (RIBA, 2005).

The principles put forth in the competence principle clearly show how a code of professional conduct intends to protect the interests of clients, and thus the market of the profession. RIBA require its members to apply high standards of skill, knowledge and care in all their work. Members should inform their clients about all the possibilities, prices and other matters related to the project and make a written agreement with them, should keep their clients informed of the progress of a project and of the key decisions made on the client's behalf, and use their best endeavors to meet the client's agreed time, cost and quality requirements for the project (RIBA, 2005).

AIA Code of Ethics and Professional Conduct

The American Institute of Architects (AIA) is considered one of the world's largest and most influential architecture organizations. The institute was established around one hundred and fifty five years ago and it has eighty thousand members. In 2007, AIA updated its Code of Ethics & Professional Conduct which states guidelines for the conduct of Members in fulfilling their professional obligations. The Code is arranged in three tiers of statements: Canons, Ethical Standards, and Rules of Conduct. Canons are broad principles of conduct, and Ethical Standards (E.S.) are more specific goals toward which members should aspire in professional performance and behavior. The rules of Conduct are mandatory; and violation of a rule is grounds for disciplinary action by the Institute.

The first canon is named as “General Obligations”, however comprises individual obligations of architects towards their profession and protection of the image and the market of their profession. According to this canon, members should maintain and advance their knowledge of the art and science of architecture, respect the body of architectural accomplishment, contribute to its growth, thoughtfully consider the social and environmental impact of their professional activities, and exercise learned and uncompromised professional judgment (AIA, 2007).

The second canon is titled “Obligations to the Public” and again mentions individual responsibilities of architects in order for their profession to get public approval. Within the context of this canon, members should embrace the spirit and letter of the law governing their professional affairs and should promote and serve the public interest in their personal and professional activities (AIA, 2007).

The third canon “Obligations to the Client” lays out some rules for improvement of the image of the profession. According to this canon, architects should serve their clients competently and in a professional manner, and should exercise unprejudiced and unbiased judgment when performing all professional services. The ethical standards in this canon are competence, avoiding conflict of interest, candor, truthfulness, and confidentiality (AIA, 2007).

The fourth and fifth canons underline the obligations of architects towards their profession, and the market. Within the scope of the fourth canon, architects should uphold the integrity and dignity of the profession. The ethical standards of this canon are honesty and fairness, dignity and integ-

riety. The fifth canon describes the obligations to colleagues and says ‘members should respect the rights and acknowledge the professional aspirations and contributions of their colleagues.’ The ethical standards of this canon are professional environment, intern and professional development, and professional recognition.

The title of the sixth canon is “obligations to the environment”. In this canon architects are required to be sensitive to the environmental issues in their personal designs. However, for example the role and responsibility of the profession of architecture in the emergence or prevention of environmental disasters caused by economic and political decisions related to construction industry and a variety of production of space processes are not touched upon.

This document places the emphasis on architects’ personal responsibilities, but neglects the responsibilities of the profession towards humanity and architects’ collective responsibilities.

Results

Larson’s (1977), Spector’s (2005) and Marcuse’s (1976) criticisms towards codes of professional ethics show that these documents are written in order to identify the boundaries of the profession, and aim to protect its market share, improve its image, obtain cultural capital and get public approval for the profession. Codes of professional ethics, on the other hand, should focus on the interests of humanity, rather than professional interests, and the ethics of architecture as well should be developed with a focus on universal values. Architectural ethics which is built on universal human achievements and values that have been developed and formed throughout history shall approach architecture in a holistic manner, as a cultural and social phenomenon, and shall not restrict and reduce it down to a profession which is monopolized by architects.

Today’s ethics of architecture, as examined in the codes of conduct in this article, appear to concentrate on personal responsibilities of architects, and ignore the bigger picture, which consists of social structure, power, unethical attitudes and behaviors of the profession and the professional organizations. Thus, architecture is reduced to a personal practice, and any other works such as relations between people and space are regarded as outside personal practices, and excluded. In this case, laws which are directly related

to architecture, such as “urban regeneration law”, the projects developed by various institutions which may have serious social and spatial effects, such as the project for the “third bridge” over the Bosphorus in Istanbul; and issues such as construction industry, construction techniques and materials which are directly related to the field of architecture but are not included in architects’ job descriptions, remain outside of the interests of architectural ethics. It is clear that ethical responsibilities of all actors in the field of architecture need to be included in the documentation. In addition to the ethical responsibilities of different actors, architects, hold liability due to their roles in the use and production of spaces (Sadri, 2010). Thus, in addition to the ethical responsibilities in their personal practices, architects should be sensitive to the ethical responsibilities of all actors, and feel responsible for others’ works as well as their own. The collective power and responsibility of architects require them to prevent and stop unethical acts in architecture.

For this reason, three important conditions must be met in order for the architectural ethics to prosper towards a focus of responsibility for humanity. The first of these conditions is transcending the boundaries of the profession and regarding architecture within the framework of all the pertaining social activities and including obligations of all actors in this field. Secondly, moving away from professional conduct documents which describe architects’ personal responsibilities towards a collective understanding of the ethical responsibilities is needed. The third condition is, in order to prevent possible losses resulting from the definition of collective responsibilities, human values and universal norms should be concentrated on, while determining the principles of professional ethics.

References/Kaynakça

- American Institute of Architects (AIA). (2007). *Codes of Ethics & Professional Conduct*. Retrieved on 13 September 2012 from <http://www.aia.org/aiaucmp/groups/aia/documents/pdf/aiap074121.pdf>
- Kuçuradi, İ. (2000). Felsefi etik ve meslek etikleri. H. Tepe (Der.), *Etik ve meslek etikleri-Tıp, çevre, iş, basın, hukuk ve siyaset içinde* (s. 17-32). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Larson, M. S. (1977). *The rise of professionalism: A sociological analysis*. Los Angeles: University of California Press.
- Marcuse, P. (1976). Professional ethics and beyond: Values in planning. *AIP Journal*, 42 (3), 264-274.
- Royal Institute of British Architects (RIBA). (2005b). *Code of Professional Conduct: For members of the Royal Institute of British Architects*. Retrieved May 20, 2011 from <http://www.architecture.com/Files/RIBAProfessionalServices/ProfessionalConduct/Constitution/CodeOfConduct/2005RIBACodeOfProfessionalConduct.pdf>

- Sadri, H. (2010). *Mimarlık ve insan hakları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Spector, T. (2001). *The ethical architect: The dilemma of contemporary practice*. New York: Princeton Architectural Press.
- Spector, T. (2005). *Codes of ethics and coercion*. In N. Ray (Ed.), *Architecture and its ethical dilemmas* (pp. 101-112). New York: Routledge.
- Tepe, H. (Der.). (2000). *Etik ve meslek etikleri – Tıp, çevre, iş, basın, hukuk ve siyaset*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- TMMOB. (2008). *Mimarlık Alanında Deontolojik (Mesleki Etik) Kodlar*. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi. Retrived September 14, 2012 from www.mimarlarodasiankara.org/dosya/etik kodlar.doc
- Weisman, L. K. (1992) *Discrimination by design: A feminist critique of the man-made environment*. Chicago: University of Illinois.